

Když rasismus je zákon

Časová dotace: doporučeno 90 min a více, možno využít jen část

Doporučený věk: 15 let +

Cíl:

- Analýzou vzpomínek pamětníků poukázat na proměnlivost tradice v různých generacích
- Prozkoumat fenomén etnické, náboženské a kulturní asimilace
- Na konkrétním případě tzv. Norimberských zákonů demonstrovat, jak se může extremistický předsudek stát součástí právního řádu totalitního státu a postihovat široké vrstvy obyvatelstva
- Vysvětlit, proč historie Holokaustu není výhradně židovskou historií
- Podnítit u studentů zkoumání vlastních postojů k občanské společnosti a převládajícím stereotypům

Pomůcky: Počítač, projektor, DVD s úryvky interview, tabule, namnožené výtisky doplňkového materiálu

Úvod

Tato hodina (ve skutečnosti hodiny dvě) nabízí alternativní způsob výuky o Holokaustu - a nejen o něm - pomocí úryvků z filmových svědectví pamětníků událostí druhé světové války. Historie viděná skrze tyto osobní příběhy nabízí inspiraci k obecným diskusím o etice a morálce, a může být protiváhou mnohých zjednodušení často používaných v masových médiích.

Při sestavování tohoto materiálu jsme si byli vědomi, že nemusí být využíván pouze v hodinách dějepisu, a že různí učitelé mohou nalézt různé způsoby jeho využití (základy společenských věd, apod.). Materiál je proto rozsáhlejší, než uváděná časová dotace - někteří z učitelů využijí pouze první část svědectví (Když rasismus je zákon, hodina vysvětlující nebezpečí legitimace rasismu státními strukturami), učitelé z Prahy možná naopak využijí málo známou historii pražského koncentračního tábora na Hagiboru (Koncentrák v centru Prahy, hodina poukazující kromě jiného i na důležitost osobních postojů a systému hodnot).

Součástí nabízeného materiálu jsou též základní biografické údaje svědků, dobové ilustrační materiály, možné návazné aktivity, a krátký slovníček používaných termínů.

Když rasismus je zákon

Navrhovaná struktura hodiny:

1. Motivace

Požádejte studenty, aby vyjmenovali činnosti, které denně dělají nejraději. Zapisujte odpovědi na tabuli. Po shromáždění dostatku příkladů vyzvěte studenty, ať si představí stejnou činnost, ale jak ji dělají před sedmdesáti lety. Jak by se asi změnila ona denní rutina? Byla by vůbec možná? A před sto lety? Jaké to je, představovat si minulost? Na základě jakých indicií si představujeme minulost? Jsou naše představy reálné?

Poznámka pro učitele:

Diskusi může napomoci vyjasnění základních pojmů: rodinná ústní historie, kolektivní paměť, primární historické prameny, popularizované historické prameny, úpravy historie až propaganda.

2. Rodinná historie

Vysvětlíte studentům, že se nyní společně pokusíte prozkoumat znalosti historie vlastní rodiny - ale že pokud nevědí nebo nechtějí o těchto věcech hovořit, nemusejí. Rozdejte pracovní list "Moji prarodiče", který studentům pomůže utřídit si známá fakta před diskusí (Příloha 1). (Pokud studenti nikdy nepoznali své prarodiče, mohou podobným způsobem třídit informace o tetách, strýcích, či jiných starších příbuzných.) Hlavním cílem diskuse bude zjistit, nakolik se obyčej a tradice v rodinách změnily od generace prarodičů po dnešek. Na ukázkou si před začátkem samostatné práce může pracovní list vyplnit i učitel.

Samostatná práce, vyplňování pracovního listu

Řízená diskuse - učitel moderuje diskusi nad výsledky zapsaného, zapisuje na tabuli.

Jak mnoho jste věděli? Co jste nevěděli? Zajímá vás to? Proč? Co se v rodinách změnilo? Co si o takové změně myslíte? Co je podle vás tradice? Co způsobuje největší změny v tradicích?

Řiďte diskusi tak, aby vedla přibližně k následujícím výstupům:

- rodinná historie může být velmi zajímavá, její znalost je hodnotou
- lidé se stěhují
- tradice se v čase proměňují
- každý jsme odněkud

Když rasismus je zákon

Poznámka pro učitele:

V každé třídě může nastat jiná situace: někde jsou změny tradic mezi generacemi velké, někde žádné. Někde docházelo ke stěhování do velkých měst či do pohraničí, někde jsou všichni starousedlíky. V některých regionech žijí děti imigrantů, v jiných nikoliv.

3. Když rasismus je zákon

Pokud někteří ze studentů projeví nechuť pracovní list vyplňovat, navažte diskusí o tom, proč jej vyplňovat nechtějí, mají-li snad zkušenost s podobnými dotazníky, že některé z odpovědí mohou narážet na předsudky okolí, případně i uškodit... a jako ukázkou tohoto přístupu rozdejte studentům kopie formuláře pro státní zaměstnance z roku 1940 (Příloha 2).

Samostatná práce, pročitání formuláře

Řízená diskuse

Co si o tomto dotazníku myslíte? Proč je tolik prostoru věnováno zjišťování, zda někteří z předků nebyli židé? Kdo je žid?

Poznámka pro učitele:

Na poslední otázku existuje mnoho odpovědí, i když jediná správná je asi ta, že žid je člověk, který se považuje za žida, a více či méně věří v principy a tradice judaismu. Totalitní nacistická ideologie nicméně židovství definovala rasově, zvláštními zákony, které jsou dnes známy jako Norimberské. Tyto zákony shrnovaly předsudky moderního evropského antisemitismu, který nahradil středověký, nábožensky motivovaný odpor křesťanů k židům pro jejich viru rasistickým přístupem. Jejich hlavní body jsou v češtině uvedeni na poslední straně dotazníku.

Rasistické Norimberské zákony například postihly i mnoho osob, otevřeně se hlásících k úplně jinému než židovskému náboženství. Ve světě je známa Edith Stein

(http://cs.wikipedia.org/wiki/Terezie_Benedikta_od_Kříže), u nás stojí za pozornost příběh Anny Magdaleny nebo Niny Schwarzové, jak jej zachytilo občanské sdružení Post Bellum (http://www.rozhlas.cz/radionaprani/archiv/?p_num_from=60&p_num_offset=20&p_no_date_limit=1&p_po=3108&p_pattern=)

Když rasismus je zákon

Znáte i jiné takové zákony, operující "rasou", vyvozující z příslušnosti k ní zákonné povinnosti či zákazy? (Segregace v USA, apartheid...)

Všimněte, že se zkoumal i rodokmen manžela - manželky. Co myslíte, že v roce 1940 vyplnění podobného dotazníku znamenalo? Co to znamenalo pro děti těch, kdo dotazník vyplňovali?

Co je to rasismus? Co je to předsudek? Co je to antisemitismus, jaký měl vývoj?

4. Videoprojekce: sestřih svědectví pamětníků - Když rasismus je zákon 5 minut.

Řízená diskuse

Co vás ve vzpomínkách pamětníků nejvíce zaujalo, a proč?

Čím se pamětníci lišili od českých dětí?

Proč se Luděk Eliáš urazil, když byl označen za žida? Bylo slovo žid urážkou? Je snad oslovení „žide“ i dnes urážlivé? Znáte podobné zneužívání stereotypu k nadávání? Myslíte, že se někde ve světě někomu nadává "ty čechu"? Proč?

Poznámka pro učitele:

Pro případnou diskusi studentů o rasismu, předsudcích, asimilaci a identitě (nejen) židů v Čechách využijte slovníček termínů (Příloha 3).

Jak myslíte, že se osudy pamětníků vyvíjely dál?

Poznámka pro učitele:

Pro ukončení diskuse využijte přílohu 4. Všichni pamětníci bez rozdílu skončili v koncentračních táborech.

5. Shrnutí a závěr

Další osudy pamětníků určovalo to, do jaké kategorie definované Norimberskými zákony patřili, nic jiného. Myslíte, že nacisté měli podobný plán pro Čechy? (Dnes se již má za prokázané, že německý plán byl třetinu poněmčít, třetinu použít jako pracovní sílu a vysídlit na východ, a třetinu - zlikvidovat.)

Když rasismus je zákon

Co umožňuje totalitním režimům takové zákony prosadit? Je nutno dodržovat i takové zákony?

Postihly podobné totalitní zákony někoho z vaší rodiny? Jak?
Máte sami nějaké předsudky? Co si o svých předsudcích myslíte?

Diskuse: Role propagandy, role pasivity občanů, pasivní a aktivní odpor proti totalitě, stereotypy a předsudky.

*Poznámka pro učitele:
Zdůrazněte studentům nutnost posuzovat lidské bytosti jako
individuality, ne skupiny definované předsudky, či totalitními zákony.*

Domácí úkol:

Krátká esej, 50 – 100 slov: studenti (možno i ve spolupráci s rodiči, přáteli či příbuznými) popíšou své vlastní zkušenosti – či jejich absenci – s projevy předsudků, rasismu či antisemitismu. Jak se dá podobným projevům intolerance bránit? Co můžeme udělat my sami?

Když rasismus je zákon

Koncentrák v centru Prahy (návazná hodina, či modul)

Jakkoliv to dnes zní neuvěřitelně, koncentrační tábor v našem hlavním městě za druhé světové války skutečně existoval. Většinu jeho vězňů tvořili osoby žijící v tzv. smíšených manželstvích, tedy svazku mezi „árijci“ a „židy“, a jejich děti, označované nacistickou propagandou za „míšence“. Tábor stál u stanice metra Želivského, a zahrnoval budovu židovského starobince a areál bývalého židovského sportovního klubu Hagibor. Historie této lokality je tak i historií rasistických teorií, které se staly zákonem.

Hodinu započneme opakováním hlavních termínů, a diskusí nad domácím úkolem z hodiny minulé: co je předsudek, rasismus, antisemitismus, s jakými jejich projevy se můžeme setkávat i dnes, vůči komu, co proti tomu můžeme dělat.

Poznámka pro učitele:

Klíčovou úlohu v boji proti předsudkům a stereotypům hraje vzdělávání: hlavním zdrojem předsudků je totiž strach z neznámého, chápání lidské společnosti jako střetu předem definovaných skupin (my a oni) namísto jednotlivců, neznalost, nevzdělanost, a slepá důvěra v politické teze či propagandu.

Opakování: tzv. Norimberské zákony, „míšenci“, rasistické teorie

Vyvrcholením nacistické „rasové“ politiky bylo tzv. „Konečné řešení židovské otázky“, tedy systematické a státem provozované pronásledování a hromadné vyvražďování Židů, prováděné jak samotným Německem, tak i jeho spojenci. Cílem byla fyzická likvidace veškeré židovské populace.

Rasistické teorie měly pro nacistický režim velkou důležitost i na konci druhé světové války. Tehdy se pozornost režimu soustředila na tzv. míšence a osoby žijící ve smíšeném manželství s nežidovským partnerem (v té době již většina českých židů byla dávno internována v Terezínském ghettu či zavražděna v táborech smrti). Z prostředků židovské obce byl pro ně vybudován nový koncentrační tábor v Praze, na místě sportovního areálu tělovýchovného klubu Hagibor.

Historie lokality Hagibor

Na jaře roku 1888 se reprezentace pražské židovské obce rozhodla, že pro nadcházející nové, moderní století bude rostoucí obec potřebovat také moderní zázemí poskytovaných zdravotních služeb. Obec zakládá a spravuje „Jubilejní Nadaci císaře Františka Josefa pro choré“, ale i několik dalších nadací, které postupně shromažďují prostředky nutné k realizaci tohoto záměru. V roce 1906 je ustanoven „Výbor pro zřízení

Když rasismus je zákon

chorobince“, na konci listopadu 1908 nadace kupuje pozemky pod Novým židovským hřbitovem ve Strašnicích, a v květnu 1911 byla slavnostně otevřena budova nového „Israelského Chorobince v Žižkově“. Součástí areálu chorobince (později starobince) byla i velkorysá zahrada a libosad, část pozemku byla určena pro plánovanou výstavbu židovské nemocnice. Starobinec, za nacistické okupace pečující až o 130 osob, na místě fungoval až do roku 1943.

Tělovýchovný židovský sportovní klub „Hagibor“ (hebrejské slovo, znamená „mocný, silný“) vznikl roku 1914, a sdružoval sportovce nejrozličnějšího druhu - po vzniku ČSR existovala sekce tenisová, volejbalová, plavecká, fotbalová, hokejová, lehkotletická a mnohé další. Když v roce 1926 sportovci Hagiboru přišli o možnost využívat hřiště Sparty na Letné, byl na nezastavěné části pozemků židovského chorobince vybudován reprezentativní sportovní areál klubu - který dal lokalitě dodnes používané pomístní jméno. Dnes se zdá až neuvěřitelné, jak významným sportovním klubem Hagibor byl. Sportovali za něj českoslovenští rekordmani a olympionici, namátkově Getreuer v plavecké sekci, Freund v hodů diskem, Lanyi ve skoku do výšky, Birnholz v běhu na 5 a 10 km, Engel ve sprintu a Hekš na velmi dlouhých tratích. Tým vodního póla byl čtyřikrát mistrem ČSR. Také ženská družstva patřila k nejlepším v republice.

Do konce roku 1942 bylo z Prahy 38 transporty deportováno 36 825 osob označených za židy, včetně dětí a mladistvých. Ve městě zůstali pouze ti, kdo dle nacistických teorií byli tzv. židovští míšenci či tzv. Arisch versippt (židé ve sňatku s árijci, do té doby tímto manželstvím chránění před deportací), a nebo byla jejich „definice“ sporná. Pro tyto osoby - z celého území protektorátu - byl v červenci 1944 na místě sportovního areálu vybudován „Tábor Hagibor“. Celý areál, včetně budovy starobince a zahrady byl obehnán drátěným plotem a strážěn komandem SS s kulometem. Na konci ledna 1945 začal být tábor využíván jako internační tábor také pro ony árijce, kteří se odmítali rozvést s manželkami židovkami (a umožnit tak jejich deportaci). Poslední vězni byli na Hagibor údajně dodáni 28. 4. 1945.

Definice (je možné k ní dospět v diskusi se studenty o chápání termínu „koncentrační tábor“)

Koncentrační tábor je místo sloužící k hromadné internaci nebo věznění lidí, kteří jsou v něm umístováni i bez řádného soudu nebo jiného právního důvodu. Termín je však často používán i pro tábory, jejichž hlavním cílem nebylo pouhé shromažďování (koncentrace) vězňů –

Když rasismus je zákon

často se jím označují i tábory nucených prací, a někdy dokonce i tábory vyhlazovací (tábory smrti), které byly za druhé světové války vybudovány k jedinému účelu: masovému vraždění židů. Tábor Hagibor byl skutečným koncentračním táborem, sloužícím k internaci osob do té doby, než bude rozhodnuto o jejich dalším osudu: mnozí byli z Hagiboru deportováni do ghetta v Terezíně, a odtamtud dále do vyhlazovacích táborů v Polsku, jiní byli z Hagiboru deportováni do pracovních táborů v Německu.

Dokument: Původní plán přestavby stadionu na koncentrační tábor. (Příloha 5.)

Videoprojekce: *sestřih svědectví pamětníků - Koncentrák v centru Prahy*
7 minut

Řízená diskuse

Co vás ve vzpomínkách pamětníků nejvíce zaujalo, a proč?

Slyšeli jste někdy o tomto táboře? Kde byl? Co je tam dnes?

Kdo byli vězňové tábora Hagibor? Kdo tábor hlídal?

Proč se nacistický režim i na samém konci války věnoval s takovým úsilím vyhledávání, internování a deportování osob se židy již jen vzdálené příbuzných?

Kdo byl Oldřich Nový? Jak se hvězda českého filmu, ještě v roce 1944 natáčející dodnes známé filmy, ocitla v lágru? (odmítl se rozvést se ženou, dle Norimberských zákonů židovkou.)

Čím se tábor Hagibor lišil od táborů smrti?

Poznámka pro učitele:

Kromě jiných tehdy slavných osob byl v táboře na Hagiboru internován i malíř Ondřej Sekora, autor Ferdý Mravence (také se přes nátlak úřadů odmítl rozvést se ženou). Své dojmy z lágru zachytil v sérii kreseb přetištěných v knize "Ondřej Sekora – práce všeho druhu", autorů Blanky Stehlíkové, Ondřeje J. Sekory, Věry Vařečkové a Zdeňka Zieglera, vydalo nakladatelství Práh, 2003.

Další osudy pamětníků jsou popsány v příloze 4.

Když rasismus je zákon

Shrnutí a závěr

V pokračování diskuse hledejte společně odpověď na otázku, kvůli čemu se vlastně většina vězňů dostala do tábora na Hagiboru. Pro většinu z nich byl důvodem osobní postoj, téměř statečnost nežidovských partnerů ze „smíšených manželství“. Režim je sice za tento postoj (odmítnutí rozvodu) potrestal internací, ale i oddálení deportace do Terezína dočasnou internací na Hagiboru pro jejich židovského partnera (a mnohdy i jejich děti) znamenalo rozdíl mezi životem a smrtí.

Možné otázky k diskusi:

Věděli vězni tábora na Hagiboru, že se dožijí konce války, a nebudou zavražděni? Proč? Proč myslíte, že se tolik mužů odmítlo přes hrubý nátlak rozvést se svými židovskými manželkami? Jaká byla jejich motivace k odporu? Jsou takové zásady platné i dnes? Proč?

Domácí úkol k lokalitě Hagibor:

Pokuste se na internetu zjistit, jaké byly osudy koncentračního tábora Hagibor po skončení války. Nesloužil opět k pronásledování určité skupiny lidí na základě předsudků? Jestliže ano, jakých, a jak byly vysvětlovány?

Poznámka pro učitele:

Dle pokynů Červeného kříže z 12. května 1945 k „ubytování respektive zajištění osob různých národností v Praze“ měly být ženy a děti s německou státní příslušností soustředovány na Hagiboru, a tímto dnem začíná nové období historie areálu: v barácích nacistického tábora vzniká „Internační středisko Hagibor“, řízené Národním Výborem. Tábor byl určen pro Němce - což ale bohužel znamenalo v podstatě kohokoliv, kdo revolucionářům na ulicích jako Němec připadal. Kromě vojáků, gestapáků, jejich dětí a známých českých kolaborantů tak na Hagiboru skončili i lidé, kteří německy jen promluvili, ale i Maďaři, Rumuni, a skupina židovských uprchlíků z Polska. Vzhledem k historii lokality Hagibor je kuriózní, že se internační opatření týkalo také Čechů žijících ve smíšených manželstvích s Němci, jejich dětí, a těch, kdo přijali německé občanství.

Diskuse nad výsledky domácího úkolu:

Jaký předsudek, proti jaké skupině sehrál tehdy svou roli? Jak se na tuto poválečnou historii dnes pohlíží?

Příloha 1 - Moji prarodiče

Když rasismus je zákon

Pracovní list

Příjmení babičky (rodné):

Narozena v:

Její tatínek se jmenoval:

Její maminka se jmenovala:

za svobodna:

V rodině ovládali tyto řeči:

Žili někdy v cizině? Kde?

Dodržovali tyto zvyky, které my už nedodržujeme:

Příjmení dědečka:

Narozen v:

Jeho tatínek se jmenoval:

Jeho maminka se jmenovala:

za svobodna:

V rodině ovládali tyto řeči:

Žili někdy v cizině? Kde?

Dodržovali tyto zvyky, které my už nedodržujeme:

Příloha 2 - Dotazník pro státní zaměstnance, 1940

Když rasismus je zákon

Úřad: generální ředitelství stavby dálnic v Praze.
(ústav, podnik, zařízení).

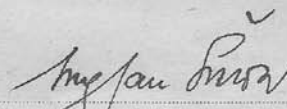
Prohlášení o rodovém původu.

1. Jméno a příjmení Ing. Jan Šmok
2. Služební (úřední) titul - funkce technický rada
3. Bydliště Praha II, Vojtěšská ulice 17.
4. Náboženské vyznání (též dřívější) bez vyznání /ř.katolické/
Místo a datum narození Nekoň č.66, 4.února 1888

Prohlašuji na svou čest a svědomí, že nejsem žid ve smyslu § 1 vl. nař.
č. 136/1940 Sb., neboť všichni moji předkové byli římskými katolíci
původu arijského.

Je mi známo, že vědomě nesprávné údaje budou stíhány podle §§ 30 a 31 uvedeného nařízení a podle příslušných předpisů kázeňských (kárných), po případě okamžitým propuštěním ze služby.

Dne 18.října 1940.

.....
vlastnoruční čitelný podpis.

(Viz poučení na poslední straně.)
(Vyplňte i 2. příp. 3. stranu.)

Č. skl. 184/I č.

Druckerei des Protektorates Böhmen und Mähren in Prag. — 6167-40.
Tiskárna Protektorátu Čechy a Morava v Praze.

Příloha 2 - Dotazník pro státní zaměstnance, 1940

Když rasismus je zákon

Bližší údaje o rodovém původu prohlašujícího.

Otec: **I. Rodiče:**

Příjmení Šmok
Křestní (osobní) jméno Josef
Povolání (zaměstnání) chalupník / rolník/
Místo, den, měsíc a rok narození Nekoř č.73, 2.ledna 1842
Místo, den, měsíc a rok úmrtí Nekoř č.69, 22.května 1916
Náboženské vyznání (i dřívější) ř.katolík
Oddán dne 8.února 1870 v Nekoři

Matka:

Rodné (dívčí) jméno Bednářová
Křestní (osobní) jméno Františka
Místo, den, měsíc a rok narození Nekoř č.102, 10.února 1853
Místo, den, měsíc a rok úmrtí Nekoř č.69, 8.prosince 1914
Náboženské vyznání (i dřívější) ř.katolík

Děd se strany otcovy: **II. Prarodiče:**

Příjmení Šmok
Křestní (osobní) jméno Václav
Povolání (zaměstnání) chalupník
Místo, den, měsíc a rok narození Nekoř č.73, 13 října 1813
Místo, den, měsíc a rok úmrtí neznámo
Náboženské vyznání (i dřívější) ř.katolík

Bába se strany otcovy:

Rodné (dívčí) jméno Lorencová
Křestní (osobní) jméno Barbora
Místo, den, měsíc a rok narození Nekoř č.66, 27.října 1814
Místo, den, měsíc a rok úmrtí neznámo
Náboženské vyznání (i dřívější) ř.katolík

Děd se strany matčiny:

Příjmení Bednář
Křestní (osobní) jméno Josef
Povolání (zaměstnání) chalupník
Místo, den, měsíc a rok narození Nekoř č.112, 10.dubna 1809
Místo, den, měsíc a rok úmrtí neznámo
Náboženské vyznání (i dřívější) ř.katolík

Bába se strany matčiny:

Rodné (dívčí) jméno Jirčíková
Křestní (osobní) jméno Anna
Místo, den, měsíc a rok narození Líšnice č.59, 26.února 1819
Místo, den, měsíc a rok úmrtí neznámo
Náboženské vyznání (i dřívější) ř.katolík

III. Některé osobní údaje prohlašujícího:

Stav prohlašujícího (svobodný, ženatý a pod.) ženatý, sňatek 11.února 1920 v Brně
Počet dětí dvě /synové Jan a Pavel./

Marek Šmok
Vlastnoruční čitelný podpis.

Příloha 2 - Dotazník pro státní zaměstnance, 1940

Když rasismus je zákon

Božena rozená Komárková
Místo a datum narození/ :Evanovice /nyní Ivanovice u Brna/
12.června 1894.
Náboženství i dřívější: římsko-katolické

Bližší údaje o rodovém původu manželky (manžela) prohlašujícího.

I. Rodiče:

Otec:

Příjmení Komárek
Křestní (osobní) jméno František
Povolání (zaměstnání) rolník
Místo, den, měsíc a rok narození Řečkovice č.9, 3.června 1851
Místo, den, měsíc a rok úmrtí Ivanovice u Brna, 22.srpna 1938
Náboženské vyznání (i dřívější) ř.katolík
Oddán dne 12.října 1873 v Řečkovicích

Matka:

Rodné (dívčí) jméno Kořisko
Křestní (osobní) jméno Maria
Místo, den, měsíc a rok narození Řečkovice č.58, 15 prosince 1854
Místo, den, měsíc a rok úmrtí Ivanovice u Brna června 1925
Náboženské vyznání (i dřívější) ř.katolík

II. Prarodiče:

Děd se strany otcevy:

Příjmení Komárek
Křestní (osobní) jméno František
Povolání (zaměstnání) 1/2 láník
Místo, den, měsíc a rok narození Evanovice, nyní Ivanovice u Brna č.15, 3.března 1823
Místo, den, měsíc a rok úmrtí neznámo
Náboženské vyznání (i dřívější) ř.katolík

Bába se strany otcevy:

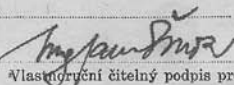
Rodné (dívčí) jméno Kubičková
Křestní (osobní) jméno Mariana
Místo, den, měsíc a rok narození Ořešín č.14, 2.září 1818
Místo, den, měsíc a rok úmrtí neznámo
Náboženské vyznání (i dřívější) ř.katolík

Děd se strany matčiny:

Příjmení Kořisko
Křestní (osobní) jméno Josef
Povolání (zaměstnání) familiant
Místo, den, měsíc a rok narození Řečkovice č.35, 20.března 1835
Místo, den, měsíc a rok úmrtí neznámo
Náboženské vyznání (i dřívější) ř.katolík

Bába se strany matčiny:

Rodné (dívčí) jméno Kučerová
Křestní (osobní) jméno Františka
Místo, den, měsíc a rok narození Řečkovice č.58, 26.března 1836
Místo, den, měsíc a rok úmrtí neznámo
Náboženské vyznání (i dřívější) ř.katolík

Vlastnoruční čitelný podpis prohlašujícího.

Příloha 2 - Dotazník pro státní zaměstnance, 1940

Když rasismus je zákon

Poučení

§ 1 vládního nařízení č. 136/1940 Sb. zní:

„Žid ve smyslu tohoto nařízení jest:

a) kdo pochází od nejméně tří podle rasy úplně židovských prarodičů. Za úplně židovského se považuje prarodič bez dalších předpokladů, jestliže přísluší nebo příslušel k židovské náboženské společnosti;

b) za žida se též považuje židovský míšenec, pocházející od dvou úplně židovských prarodičů,

1. který dne 16. září 1935 náležel k židovské náboženské společnosti nebo po tomto dni do ní jest přijat,

2. který dne 16. září 1935 byl v manželství se židem nebo s ním po tomto dni do manželství vstoupí,

3. který pochází z manželství se židem [písm. a)] uzavřeného po dni 17. září 1935,

4. který pochází z nemanželského styku se židem [písm. a)] a byl narozen jako nemanželský po dni 31. července 1936.“

Prarodiči se v tomto ustanovení rozumějí děd a bába se strany otcevy i matčiny.

V prohlášení (str. 1) uveďte stručně, ale výstižně skutečnosti rozhodné pro posouzení, zda jste či nejste žid, na př. „nejsem žid....., neboť žádný z mých prarodičů nebyl žid“, nebo „nejsem žid....., neboť dva z mých prarodičů sice byli židé, ale nejsou u mne dány podmínky § 1, písm. b), č. 1 až 4“, anebo naopak „jsem žid, neboť dva z mých prarodičů byli židé a já jsem dne 16. září 1935 náležel k židovské náboženské společnosti; po tomto dni jsem byl do ní přijat“.

Na str. 2, pokud se týče na str. 3, tohoto prohlášení svědomitě uveďte jednotlivé požadované údaje. Mimo to připojte k prohlášení buď

křestní (rodný) list svůj a křestní (rodné) listy svých rodičů a prarodičů, pokud se týče svůj oddací list, křestní (rodný) list své manželky (svého manžela) a křestní (rodné) listy jejích (jeho) rodičů a prarodičů nebo

osvědčení o nežidovském (židovském) původu, vydané podle § 2 vl. nař. č. 136/1940 Sb.

Nesprávné údaje se trestají podle §§ 30 a 31 nařízení pokutou do 100.000 K nebo vězením do 6 měsíců.

Příloha 3 - Slovníček termínů

Když rasismus je zákon

Asimilace (z latinského *similis* - podobný) je označení pro přizpůsobení jednoho jevu jinému. Užívá se ve více různých situacích a oborech, například:

Biologie – přijímání a přeměna látek živým organismem pro výstavbu jeho těla

Psychologie – splývání nových vjemů s dříve osvojenými podobnými představami

Lingvistika – přizpůsobování hlásek jiným, většinou sousedním; někdy se tak označuje i začlenění převzatého slova do nového jazyka

Sociologie – splynutí jednoho člověka nebo skupiny lidí s většinovým obyvatelstvem, proces který je často významným obohacením pro obě strany.

K pochopení židovské asimilace je zapotřebí si uvědomit historii židovské přítomnosti v Čechách: uzavření v ghettech, se zákonným omezením sňatků a možnosti zakládat nové rodiny, měli po staletí jedinou možnost uniknout pronásledování: přijetím křtu a nové víry. Teprve po roce 1781 začíná u nás proces emancipace židů, jeden z projevů revolučních změn, inspirovaných představami o svobodě, humanitě a osvobození člověka z "barbarství středověku."

Proces probíhal v různých zemích Evropy s nesterjnou intenzitou a nebyl židy ani křesťany přijímán jednoznačně. Zrušení ghetta a postupné získávání občanských práv způsobilo rychlý rozpad tradičních hodnot i společenských vazeb doposud jedolité židovské pospolitosti, židovští obyvatelé na západě a později i ve středu Evropy se ve snaze splynout co nejvíce s okolím zbavovali často vlastních kulturních i rodových tradic a přiklíněli se k národním, kulturním a někdy také náboženským tradicím zemí, ve kterých žili.

Tato hromadná asimilace, křesťany z různých důvodů zprvu spíše vítaná, začala po polovině 19. století vzbuzovat stále větší odpor nacionalistů v jednotlivých nově se rodících zemích, a vzniká též nový, nenáboženský druh protižidovské nenávisti: antisemitismus.

V českých zemích byla asimilace komplikována ještě tím, že židé měli na výběr identifikovat se se dvěma zde žijícími národy: Čechy a Němci. Revoluce roku 1848 byla uvítána profesorem pražské univerzity, rabínem Saulem Isaakem Kämpfem, takto: "Nuže, podejme si obapolně ruce bratrské, vždyť jsme občany jednoho města, dítky jedné země: všichni jsme nadšeni láskou k naší drahé společné vlasti. Pocházíme-li od Germánů, nebo Slovanů, od Semitů nebo Jafetitů - jedno jest. Nyní všichni jsme Češi."

Jenže židé vycházející z ghetta se ve vztahu k okolí ocitli v bludném kruhu. Češi jim vyčítali jejich přemrštěnou loyaltitu vůči úřadům, aniž by při tom brali v úvahu, nakolik byli na těchto úřadech závislí a obávali se ztráty čerstvě nabytých svobod. Rakouští Němci byli židovské asimilaci více otevření, a získávali si tak přirozené spojence. Jazykové záležitosti byly klíčovým bodem česko-německých sporů, a v očích Čechů a Němců volba jazyka znamenala volbu jedné či druhé nepřátelské strany. Když se poměry vyostřily, označovali Němci židy za spojence Slovanů, a Češi zas za spřísežence Němců. Jen jednou se podivuhodně shodly hlasy téměř všech - při tzv. hilsneriádě, ve svém antisemitismu. A tak teprve Československá republika plně otevřela možnosti asimilace, kdy nová generace svou příslušnost k českému národu pociťovala již jako daný fakt - a židovské kořeny se pro většinu českých židů staly dávnou minulostí. Podobný proces proběhl u

Příloha 3 - Slovníček termínů

Když rasismus je zákon

těch, kdo se rozhodli asimilovat do národa německého. Pouze malá část židů v Čechách začala pocítovat své židovství ve smyslu národním, a hlásila se k sionismu.

Antisemitismus je určité vnímání židů, které může být popsáno jako nenávisť k židům. Slovní a fyzické projevy antisemitismu jsou zaměřené proti židovským či nežidovským jedincům, a/nebo jejich majetku, proti institucím židovské komunity a proti náboženským předmětům.

Předsudek je negativní postoj nebo názor o člověku či skupině, který není založen na znalosti tohoto člověka či skupiny. **Stereotyp** (pojem vychází z řeckých slov stereos – pevný, strnulý a typos – označení, značka) je příliš zjednodušený, zobecněný postoj k určité skupině lidí. Stereotyp často je, ale nemusí vždy být, negativní. Může vycházet z předsudků; může být také vytvořen na základě osobní zkušenosti s jedním představitelem konkrétní skupiny, v případě, že dojem takto získaný je automaticky aplikován na všechny příslušníky dané skupiny. Ve společenských vědách rozlišujeme kategorie autostereotypů – představ o nás samých nebo o naší skupině – a heterostereotypů – představ o jiných skupinách.

Rasismus popisuje takové postoje, činy nebo chování jednotlivců organizací či státních úřadů, které vychází z předpokladu, že někteří lidé jsou oprávněni ovládat druhé pouze na základě rozdílné barvy pleti či jiného etnického původu. Rasismus bývá popisován jako "předsudek znásobený o moc". Rasové teorie jsou podloženy představou, že lidstvo je původně rozděleno na nižší a vyšší rasy. Vyšší rasy jsou pak tvůrčí a jsou nositeli civilizace a pokroku, jsou určeny k vládnutí. Nižší rasy jsou charakterizovány neschopností kulturní tvořivosti a je třeba je vést. Rasismus má různé formy: jednak nevyhraněný a latentní společenský postoj, který se neprojevuje jako promyšlená a veřejně propagovaná ideologie - tento postoj je spíše považován za důvodné výhrady proti způsobu života těch, jichž se týká (Romové, Vietnamci a další cizinci). Protože jej obvykle v uvedené nevyhraněné a špatně rozeznatelné podobě sdílí široká veřejnost, není vnímán jako nezdravý jev, ale jako celospolečensky sdílená norma. Existuje ale také agresivní rasismus, jehož projevy již mají podobu veřejně proklamovaných ideologií, např. fašismu, šovinismu, nacionalismu, apartheidu apod. Jejich nositeli jsou různá společenská a politická organizační seskupení, v krajních případech i státní orgány a instituce. Tento druh rasové nenávisti a její projevy jsou snadno rozeznatelné, a to i pro širokou veřejnost.

Stereotypní chování postihuje všechny členy světové komunity. Jednotlivci, kteří patří do skupin, které bývají obětmi stereotypů, mívají často ztížený či znemožněný přístup ke vzdělání, k zaměstnání a bydlení. Mohou se stát cílem zesměšňování, obtěžování či násilí. Tyto představy však ubližují i těm, kteří se stereotypně chovají, protože se svým přístupem ochuzují o možnost sdílet jejich kulturu, zkušenosti a vědomosti.

Příloha 3 - Slovníček termínů

Když rasismus je zákon

Norimberskými zákony se rozumí především dva ústavní zákony německého Říšského sněmu přijaté 15. září 1935 v Norimberku: zákon o říšském občanství a zákon na ochranu německé krve a německé cti. Lze k nim ovšem obsahově přiřadit i jiné zákonné úpravy obsahující nástroje k persekuci tzv. „rasově méněcenného obyvatelstva“, např. zákon o vlajce a státním znaku a později vydaný zákon o zdravém manželství. K realizaci ustanovení zákonů byla postupně vydávána prováděcí nařízení, první z nich 14. listopadu 1935, které stanovovalo, kdo má být pro potřebu daných zákonů považován za Žida nebo židovského míšence. Norimberské zákony byly rozšířeny také do zemí Německem okupovaných, v Protektorátu Čechy a Morava byly principy zakotvené v těchto zákonech poprvé použity v Nařízení Říšského protektora v Čechách a na Moravě o židovském majetku ze dne 21. června 1939. Zákon o říšském občanství byl do roku 1943 postupně doplněn o celkem třináct prováděcích nařízení systematicky zbavujících Židy veškerých občanských práv. Zákon o ochraně německé cti a německé krve především zakázal uzavírání manželství i mimomanželské vztahy mezi Židy a ne-Židy, neuznával jejich uzavření v cizině. Zapovídal také Židům ne-Židy zaměstnávat. Tyto zákony byly předstupněm ke genocidě evropského židovstva, známé jako Holokaust nebo Šoa.

Genocida je zločin proti lidskosti, spočívající ve vyvražďování určité skupiny lidí definované na základě jejich etnika či rasy. Některé širší definice přidávají k vyvražďování ještě násilné vyhánění a k etnickým skupinám ještě přidávají skupiny definované kulturně, politicky nebo nábožensky. Mezi otřesné případy genocidy moderní doby patří holokaust, genocida Arménů (1915-1917), genocidy páchané v Sovětském svazu za dob vlády Stalina, masové vraždění v Číně za vlády Mao Ce-tunga, genocidy páchané nacistickým Německem za druhé světové války v okupovaných (zejména slovanských) zemích, kambodžská genocida, rwandská genocida nebo „etnické čistky“ v bývalé Jugoslávii mezi Srby, Bosňáky a Chorvaty.

Příloha 4 – Pamětníci a jejich osudy

Když rasismus je zákon

Klip 1: Když rasismus je zákon

Luděk Eliáš

Se narodil roku 1923 ve Slaném. Za okupace označen za žida, a deportován do ghetta v Terezíně, odtud do vyhlazovacího tábora v Osvětimi – Březince, a koncentračního tábora v Sachsenhausenu. Osvobozen na pochodu smrti mezi Varnsdorfem a Litoměřicemi. Po válce se vyučil číšníkem, od roku 1956 ale působil jako herec v Ostravě.

Jiří Kos

Se narodil roku 1925 v Rychnově nad Kněžnou. Za nacistické okupace byl dle tehdy platných zákonů označen za „židovského míšence druhého stupně“, vyloučen ze školy, a deportován do koncentračních táborů Kleinstein u Breslau a Hagibor, odkud uprchl. Po únoru 1948 se zúčastnil studentské demonstrace na podporu prezidenta Beneše, byl označen za nepřátelský buržoazní živel, opět vyhozen ze studií. Jak sám říká „opět jsem byl pro vládnoucí režim osobou špatného původu.“

Hugo Pavel

Se narodil roku 1924 v Mariánských Lázních, ale vyrůstal v Buštěhradě. Za nacistické okupace byl dle tehdy platných zákonů označen za „míšence prvního stupně“, proto, že ho rodiče nechali zapsat do židovské matriky (mladší bratr Ota v židovské matrice zapsán nebyl). Deportován do ghetta v Terezíně, a koncentračních táborů Zossen-Wulkow bei Trebnitz a Schnarchenreuth. Osvobozen po pochodu smrti v Terezíně.

Klip 2: Koncentrák v centru Prahy

MUDr. Pavel Skalla

Se narodil roku 1908 ve Světlé nad Sázavou. Do roku 1940 měl vlastní ordinaci, po zákazu praxe židovských lékařů byl nasazován na nucené práce: stavby silnic, byl i dřevorubcem v polesí Pavlíkov a kopáčem u Soběslavi. Dle tehdy platných zákonů byl označen za „arisch versippt“, tedy žida v manželství s árijkou. Roku 1944 byl internován v koncentračním táboře Hagibor, odkud byl deportován do ghetta v Terezíně. Po válce byl dlouhá léta jedním z vedoucích lékařů Fakultní Nemocnice Královské Vinohrady.

Jan Skopeček

Se narodil roku 1925 v Litoměřicích. Za nacistické okupace byl dle tehdy platných zákonů označen za „židovského míšence druhého stupně“, a deportován do koncentračních táborů Kleinstein, Hagibor, a Freiheit-Osterode, kde byl osvobozen. Od roku 1949 je stálým členem uměleckého souboru Divadla pod Palmovkou, jehož je také spoluzakladatelem.

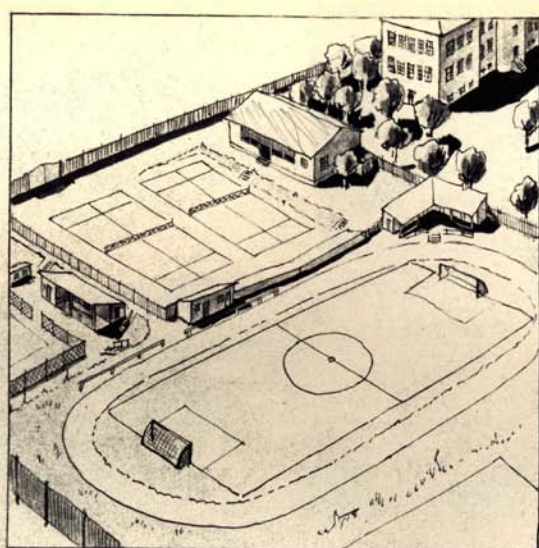
USC
SHOAH
FOUNDATION
INSTITUTE

FOR VISUAL
HISTORY AND
EDUCATION

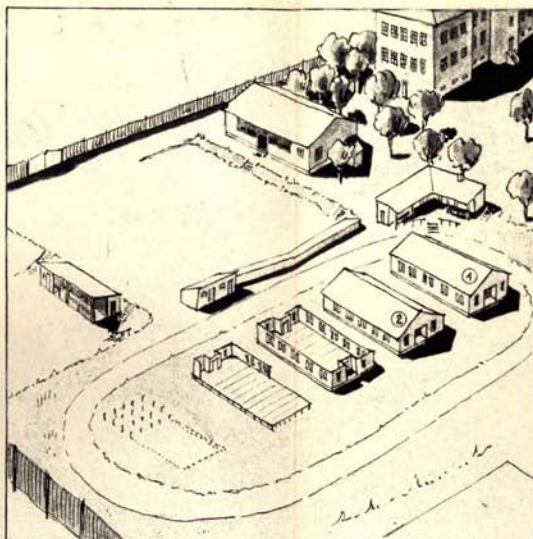
Příloha 5 - Plán výstavby tábora Hagibor v Praze, 1944

Když rasismus je zákon

© Yad Vashem Photo Archive (fotoarchív muzea Jad Vašem), FA-156/60A.

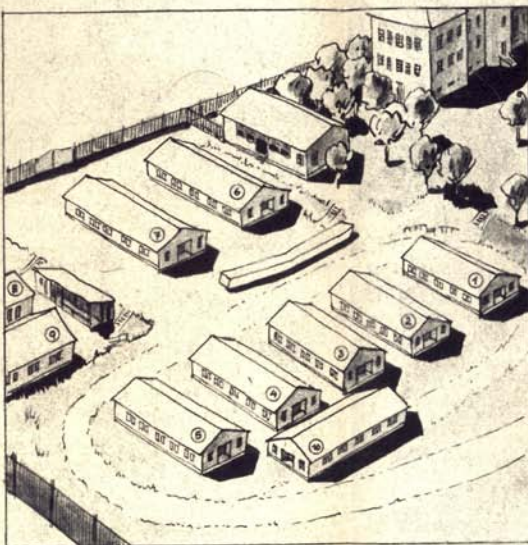

10. VI. 1944

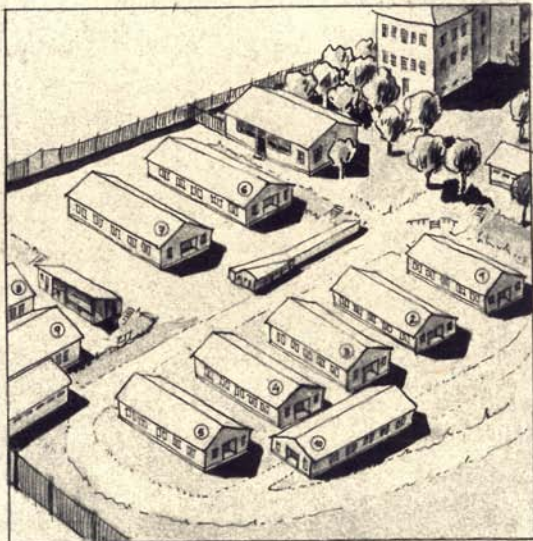
31. VII. 1944

AUFBAU DES BETRIEBES UND LAGERS HAGIBOR .

31. X. 1944

①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩ BEWOHNT
⑪⑫⑬ GLIMMERSPALTEREI

30. XI. 1944

①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩ BEWOHNT
⑪⑫⑬ GLIMMERSPALTEREI